

Ügynökszemmel a magyar szociáldemokrata emigrációról az 1950-es évek végén

A „szemlélődő” ügynök, „Szepesi” a politikai rendőrség azon tehetséges munkatársainak egyike, aki politikai előélete, széles ismeretségi köre révén könnyedén bizalmas megbeszélésekbe tudott bocsátkozni egykori szociáldemokrata párttársaival. Így a közvetlen, baráti légkörben zajló találkozások alkalmával az adott célszemély politikai ténykedését illetően számos értékes információhoz juthatott, amelyeket tartalmas jelentéseiben hűen továbbíthatott feletteseinek (tartótisztjeinek). Ezért is válhatott alkalmassá korábban különböző politikai területeken működő, majd jobboldalinak bélyegzett prominens szociáldemokraták megfigyelésére. Országhatáron belül és kívül egyaránt foglalkoztatták, bőségesen ellátták feladatokkal, utasításokkal, amelyek végrehajtásáról több tucat jelentése tanúskodik. Az ügynök szerteágazó munkásságával részletesen foglalkozom egy korábbi tanulmányomban.¹ Jelen esetben a szociáldemokrata emigránsoktól szerzett, az emigráció működésére vonatkozó adatokat, tényeket összegező jelentéscsomag közzétételére vállalkozom.

A jelentéscsomagot készítő „Szepesi”, eredetileg Pusztai (Pucsok) László tehetséges, ambiciózus miskolci fiatalember, 1945-ben került kapcsolatba a szociáldemokrata mozgalommal, s lett tagja a Szociáldemokrata Pártnak. Politikai pályája az ifjúsági szervezetben kezdődött, rövidesen – mint megyei titkár – ismert és elismert tagja lett a párt Borsod megyei vezetőgárdájának. Alig hároméves, sikeres, aktív politikai tevékenysége során értékes s a későbbiekben jól hasznosítható információhoz jutott, kiterjedt ismerősi, illetve baráti körre tett szert. Ám politikai karrierje hajótörést szenvedett a két munkáspárt rivalizálása, hatalomért folytatott ádáz küzdelme következtében. 1948-ban számos sorstársával együtt kizárták a Szociáldemokrata Pártból, és így ő is a jobboldalinak bélyegzetek táborát gyarapította, s lett koholt vádak alapján elítélt, börtönviselt ember. Majd a forradalom előtti rehabilitációs eljárások során őt is szabadlábba bocsátották.

A forradalom leverését követő politikai helyzetben, az állambiztonsági szervek megcsappant állománya miatt, Pusztai számára egy újabb, de lényegesen más karrierlehetőség kínálkozott, immáron a politikai rendőrség kötelékében. 1957 tavaszán sikerült – igaz, terhelő adatok alapján – „megnyerni” az ügynöki munkára. Feladatául az úgynevezett jobboldali szociáldemokraták figyelését kapta, s tartótisztjei arra számítottak, hogy politikai előélete folytán sok értékes információval tud majd szolgálni régi munkatársairól, elvbarátairól és párttársaairól. „Szepesi János” jelentéseit később „Szepesi Sándor” fedőnéven készítette.²

Kezdetben a megfigyelendő célszemélyek szülővárosa, Miskolc, és megyéje volt pártfunkcionáriusai közül, majd a Szociáldemokrata Ifjúsági Mozgalom fővárosi, illetve vidéki egykori vezetőgarnitúrájából kerültek ki. Később, Budapestre költözését követően feladatköre tovább bővült a fővárosban élő prominens szociáldemokratákkal és külföldi kapcsolataikkal, valamint az emigrált, egykori neves pártvezérekkel. Ahhoz, hogy a magyar szociáldemokrata emigrációról kellő tájékozottságra tegyen szert, s az egyes vezető személyiségek konkrét tevékenységéről, politikai nézeteiről, terveiről, nemzetközi kapcsolatairól minél több adatot tudjon szolgáltatni tartótisztjeinek, több alkalommal külföldre kellett utaznia. Huzamosabb kint-tartózkodásra a brüsszeli világkiállítás alkalmával nyílt lehetősége 1958-ban. Hat hónapos „hivatalos kiküldetése” alatt rendszeresen találkozott Európa különböző országaiban élő és az emigráns

szociáldemokrata mozgalomban aktív szerepet vállaló vezetőkkel, Kéthly Annával, Szélig Imrével, Benjámín Olivérrel, Bölcsföldi Andorral és így tovább. Kitűnő kapcsolatteremtő képessége, megnyerő, bizalomkeltő modora, megbízhatósága, barátságot, együttérzést színlelő megnyilvánulásai megkönnyítették számára a politikai rendőrség kívánalmainak szinte maradéktalan teljesítését.

„Szepesi” az emigráció vezetőivel folytatott beszélgetésekről, megszerzett adatokról rendszeresen beszámolt a hazai politikai rendőrségi feletteseinek, hazautazásai alkalmával vitte-hozta a híreket, üzeneteket az emigránsok és a hazai szociáldemokraták számára. Miután külföldi megbízatása az emigrációban időlegesen véget ért, az ott szerzett információkat tematikus elrendezésben, hat jelentésben összegezve átadta a politikai rendőrségnek. E jelentések számos olyan tény, adatot tartalmaznak, amelyek a magyar szociáldemokrata emigráció korabeli működésével foglalkozó kutató vagy aziránt érdeklődő olvasó számára érdekes és értékes lehet. „Szepesi” ugyanis egy sajátos nézőpontot keresztül láttatja a magyar szociáldemokrata emigráció problémáját.

A jelentéscsomagban lévő dokumentumokat lényegében teljes terjedelemben, csonkítás nélkül közlöm, eltekintve az apróbb értelemzavaró vagy feleslegesen ismételt szavak, kifejezések esetleg mondatrészek elhagyásától, ezt azonban a szövegben minden esetben jeleztem. Ugyanakkor bent hagytam olyan szövegrészeket, amelyek már korábban, más dokumentumban szerepeltek, ha az a tematikus jelentésbe logikailag szükségesnek és beletartozónak látszott, mint például a Kertész Miklós részére juttatott egyszeri pénzbeli segély-ügy. A különböző apróbb elírásokat, helyesírási hibákat igyekeztem korrigálni, ezeket a módosításokat azonban külön nem jelöltem.

Törekedtem a jelentésekben szereplő nevek pontosítására, illetve az egyes személyek tevékenységére vonatkozóan rövid ismertetést nyújtottam, bár ez a források hiányossága miatt nem minden esetben járt sikerrel, különösen a svájci illetőségű politikusok, illetve a Svédországban tevékenykedő magyar szociáldemokrata emigráns esetében.

Dokumentumok

1. „Szepesi” jelentése a szociáldemokrata emigráció szervezetéről, 1958. december 9.

Szigorúan titkos!

Jelentés
Budapest, 1958. december 9.

„Szepesi” jelenti:

A Szociáldemokrata Párt emigrációs csoportjának szervezeti felépítése:

Az 1956 előtti emigrációban Bán Antal³ és Peyer Károly⁴ halála után a szociáldemokraták csaknem teljesen eltörpültek, semmilyen komolyabb szervezeti kapcsolat közöttük nem volt.

Az ellenforradalom utáni helyzet ebben a kérdésben is merőben megváltozott. Ez a helyzetváltozás is döntően Kéthly Anna⁵ személyével függ össze.

1957. évben, Nyugat-Németországban Bonnban összehívták azokat a szociáldemokratákat, akik részben már 1956 előtt is emigrációban voltak, részben az ellenforradalom után disszidáltak.

Az összehívottak között nem szerepelt sem Presser István,⁶ sem Medei [Medey] István.⁷ A bonni pártértekezleten megválasztották a pártvezetőséget, amelynek ismeretes tagjai a következők: Kéthly Anna, Szélig Imre, Bölcsföldi Andor, Benjámín Olivér, dr. Brunauer Sándor,⁸ Láng Lajos,⁹ id.-ifj. Hayagos [Hajagos] Gyula,¹⁰ Vadász Kornél,¹¹ Kisbán Jenő,¹² Bede Béla¹³ és Papp Gyula.¹⁴

A vezetőség elnökké Kéthly Annát, főtitkárrá Szélig Imrét,¹⁵ szakszervezeti megbízottá Bölcsföldi Andort¹⁶ választotta.

A párt központi irodája Londonban székel, Szélig Imre irányításával, ugyancsak itt jelenik meg a párt központi lapjaként a „Népszava”, Kéthly Anna főszerkesztőségében. A londoni központi pártiroda mellett dolgozik bölcsföldi Andor szakszervezeti megbízott, akinek elsőrendű feladata az IBFG¹⁷ felé tartani a kapcsolatot.

Az emigrációs Szociáldemokrata Párt tagjainak száma hozzávetőlegesen 5000 lehet, ebből Angliában kb. 1000, Ausztriában kb. 2000 és a többi európai országokban további 2000. Az 1957-es bonni pártértekezlet óta egységes ülést a pártvezetőség sem tartott, hanem az ügyek vitelét egy szűkebb körű 4 tagú bizottság végzi. Ezek a következők: Kéthly Anna, Szélig Imre, Bölcsföldi Andor, Benjámín Olivér.¹⁸

Megbeszéléseket nem előre meghatározott program szerint, hanem esetenkénti jelleggel tartják, rendszerint Brüsszelben vagy Londonban, esetleg Bécsben. A megbeszélések eredményeit, határozatait levélben közlik a pártvezetőség tagjaival, akik Európa különböző országaiban élnek, sőt Papp Gyula pl. Ausztráliában, a pártvezetőségi tagok esetleges észrevételeiket ugyancsak levélben teszik meg a párt központi irodája felé.

A bonni értekezleten, a párt ifjúsági mozgalma is megalakult, amelynek vezetője Papp Gyula lett. Az ifjúsági mozgalmon belül a szervezeti összefüggés még lazább, mint felnőtt vonalon. Tudomásom szerint ifjúsági csoport csak Bécsben működik, elég gyér eredménnyel, amit az is bizonyít, hogy éppen ezekben a hetekben próbálja Benjámín Olivér átszervezni.

A pártcsoport legélénkebb tevékenységet Ausztriában fejt ki, ahol kéthetenként pártvezetőségi üléseket tartanak, politikai előadásokat rendeznek és kb. 2–3 héttel ezelőtt a „Nemzetőr”,¹⁹ a „Magyar Híradó”,²⁰ az „Október 23-i”²¹ emigrációs csoportokkal közösen egy „Fórum”²² nevű csúcsszervezet megalakulását határozták el, amelynek kulturális, sport szakosztályai is lennének és program szerint nyilvánosság előtt is szereplnének.

Általában Európa valamennyi országában van kisebb pártszervezeti csoport, amely többkevesebb mértékben az illető ország Szociáldemokrata Pártján keresztül is tartja a kapcsolatot.

A „Népszava” sajtóorgánumon kívül Bécsben könyomatos lap jelenik meg Kulturverein²³ szerkesztésében, Zürichben pedig mint az ottani szakszervezeti csoport kiadása egy nyomdailag nyomott 8 oldalas orgánom lát napvilágot havonként, amely végső fokon szintén a szociáldemokrata szervezkedést szolgálja.

Az emigrációban lévő szociáldemokrata mozgalom mai helyzete anyagilag eléggé nehéz, amennyiben azonban a New-York-i emigrációs egységtárgyalások pozitív eredménnyel végződnek, s ezzel együtt az IBFG-n belül is elismerik a Kéthly-féle csoportot, az anyagi kérdések tekintetében lényeges javulás állhat elő, amely valószínűleg az emigrációs párt organizmusában is jelentkezik.

„Szepesi”

[ÁBTL 3.1.2. M–29409 „Szepesi János” fedőnévvel aláírt, gépelt másolat.]

2. „Szepesi” jelentése a szociáldemokrata emigráció politikai irányvonaláról, 1958. december 9.

Szigorúan titkos!

Jelentés

Budapest, 1958. december 9.

„Szepesi” jelenti:

Magyar Szociáldemokrata Párt emigrációs csoportjának programja:

Ebben a kérdésben alapvető tényként azt kell leszögezni, hogy tapasztalatom szerint határozott, ideológiailag alátámasztott pártprogram, politikai irányvonal nem található az emigrációs csoportban, hanem általában a nyugati szociáldemokrata pártokat is jellemző estenként úgynevezett atproh [ad hoc?] megoldások, politikai szemléletek jellemzik a programot.

Persze az igazság az, hogy az emigrációs Szociáldemokrata Párt programja is döntően polgári szemléletű és a népi demokratikus társadalmi berendezésekkel szemben ellenséges. Az egész nyugati szociáldemokrata szemlélet zavaros. Ezt a tényt dokumentálja az is, hogy pl. a gyarmati országok felszabadulás iránti mozgalmával kapcsolatosan nemcsak, hogy nem egységes, de koránt sem határozott álláspontot foglalnak el. Kéthly Anna pl. igen élesen kifogásolta a nyugatnémet Szociáldemokrata Párt²⁴ álláspontját, amely szerint Adenauerrel²⁵ szemben nem képviselnek eléggé következetes politikát. Ugyancsak kifogásolta a Francia Szocialista Párt esetében a De Gaulle-lal²⁶ való együttműködés szándékát is.

Arra a kérdésre, hogy vajon nem érződik-e a tőkés világ szociáldemokrata pártjainak bizonytalan, halogató magatartásából az a tény, hogy a szociáldemokrácia a politikai társadalmi berendezkedésre vonatkozó elképzelései idejét múlta, azt a választ adta, hogy feltétlenül annak a híve, miszerint a középúton kell megtalálni az egyes országok s így közvetve az egész világ nyugalmi, békés helyzetének az alapját.

Ez a szemlélet változatlanul a középutas szemléletet jelenti, amely a jelenlegi nemzetközi helyzetben aligha járható politikai út, mert vagy következetesen a szocialista építést kell végezni, vagy a kapitalizmus szekerét segítjük előre. Kéthly szerint ennek ellenére a távoli perspektíva mégis a középút politikája, ami akkor fog elkövetkezni, ha a jelenlegi feszült nemzetközi problémák levezetődnek, mind a Kelet, mind a Nyugat eljut odáig, hogy békés gazdasági kapcsolatokat teremts egymással, amelynek előfeltétele a leszerelés kérdésében való megegyezés és a közép-európai semleges zóna megteremtése.

A Magyar Szociáldemokrata Párt emigrációs csoportjában, ha programról beszélhetünk, ez a következőkben jelentkezik:

1. A külföldre távozott szociáldemokrata tagok egybefogása, a lehetőségek határain belül egzisztencia teremtése és ennek kapcsán új tagok szervezése.
2. Nemzetközi vonalon képviselni a magyar szociáldemokrata mozgalmat és minél több kapcsolatot teremteni a külföldi szociáldemokrata pártok felé.
3. Amennyiben az emigrációs egység kérdése pozitív megoldást nyer, azon belül az emigrációs politikának az irányítása, kézben tartása. Ennek során határozottan elkülönülni az emigrációban egyre sűrűbben jelentkező szélsőjobboldali, fasiszta

elemektől és egy politikai változás esetén úgy hazamenni az emigrációból, hogy az ott képviselt magatartás senki részéről ne adjon támadási felületet. Ezt Kéthly Anna legutóbbi beszélgetésünk során úgy körvonalazta, hogy hazatérésre kell politizálni, ami gyakorlatban annyit jelent, hogy minden körülmények között figyelembe kell venni azt a tényt, hogy a Szovjetunió és Magyarország szomszédos államok.

4. Bár egy kikristályosodott ideológiai egységről a nyugati szociáldemokrata pártok tekintetében beszélni nem lehet, mégis az emigrációs politikai csoport is figyelemmel kíséri az egyes országok szociáldemokrata pártjainak ideológiai állásfoglalását. Így pl. rendkívül nagy jelentőséget tulajdonítanak az osztrák Szociáldemokrata Párt²⁷ legutóbbi kongresszusán kinyilvánított annak a határozatnak, amely szerint Ausztriában a munkásosztályt a jövőben nem lehet proletárként megnevezni, mert az életszínvonala az ún. polgári társadalom életszínvonalát elérte, sőt nem egy esetben túl is haladta. Ez annyit jelent, hogy a munkásosztály szempontjából az osztályharc elveszti jelentőségét és a többi, társadalmi osztállyal együtt jelentkezik a társadalmi élet alakulásában.
5. A párt egyik programja az is, hogy az ún. „magyar ügy” mindaddig az ENSZ és a nemzetközi politikai élet nyilvánossága előtt maradjon, amíg az ún. „semleges zóna” megteremtésével a magyar politikai életben változás nem történik. Erre vonatkozóan időpont tekintetében még csak jóslatokba sem bocsátkoznak, de feltétlenül az elkövetkező állapotnak tekintik. A nemzetközi kérdések elrendezésének módját tárgyalások útján, békésen képzelel el, s a háború lehetőségét kizártnak tartják.
6. Magyar vonatkozású kérdésekben az Internacionálé pártjain keresztül főleg a kulisszák mögött minden alkalmat felhasználnak arra, hogy a Szovjetunió felé lépéseket tegyenek a Magyarországon élő volt szociáldemokraták nyugalmi helyzete tekintetében. Itt kell megemlíteni azt a szándékot is, hogy Révész Andrásra az 1959 tavaszán Moszkvába látogató Scharf²⁸ osztrák államférfi, aki az osztrák Szociáldemokrata Párt vezetőségi tagja is, baráti beszélgetés keretében interveniáljon a Magyarországon ez idő szerint börtönben lévő szociáldemokraták ügyében, név szerint Toller Károly,²⁹ Kiszely János³⁰ és Guba Dezső³¹ ügyében.
7. Egyik legdöntőbb kérdés az otthonlévő volt szociáldemokraták csomagok útján való támogatása. Ebben a tekintetben a rendelkezésre álló anyagi lehetőségeket igyekeznek felhasználni, amely az egyes országokban lévő munkássegélyező szervezetek és főleg az IBFG által nyújtott forrásokból ered.
8. Kéthly Anna, Szélig Imre, Bölcshöldi Andor és Benjámín Olivér is külön-külön [...] kifejezésre jutatták azt a meggyőződésüket, hogy semmiképpen nem értenek egyet azokkal a magyar emigrációs elképzelésekkel, amelyek egyes emberek, főleg fiatalok feladattal való hazaküldése tekintetében fennállnak. Ezt kalandorpolitikának tartják, és minden esetben tiltakoznak ellene.
9. Elég sok problémát jelent a Kéthly Anna-féle csoportnak a szociáldemokrata emigrációval kapcsolatos Presser-Medei [Medey]-féle frakció³² jelenléte. Pressert megítélésük szerint elsősorban hiúságában sértették meg és ebből ered az az állásfoglalása, hogy a jelenlegi magyarországi politikai rendszert helyesnek, az 1956-os októberi eseményeket ellenforradalomnak [tartják]. Presserrel semmilyen kapcsolatot nem tartanak, és igen örülnének, ha Presser az emigrációból visszatérne Magyarországra.

A Medei [Medey]-féle kérdés abban az esetben elveszti jelentőségét, ha az emigrációs egység tárgyalásai eredménnyel járnak, mert az IBFG ebben az esetben Medeit [Medeyt]

minden további nélkül elejti. Ehhez az ügghöz kapcsolódik Havas Gábor³³ személye is, aki az egység megteremtése esetében ugyancsak elveszti jelentőségét.

A magyar szociáldemokrata emigrációs csoport célkitűzései és tevékenysége igen szoros összefüggésben áll Kéthly Anna személyével. Amennyiben bármilyen oknál fogva Kéthly a tevékeny emigrációs munkából kiesne, úgy a szociáldemokrata emigráció elvesztené minden jelentőségét.

„Szepesi”

[ÁBTL 3.1.2. M-29409 „Szepesi János” fedőnévvel aláírt, gépelt másolat.]

3. „Szepesi” jelentése a szociáldemokrata emigráció pénzügyeiről, 1958. december 9.

Szigorúan titkos!

Jelentés
Budapest, 1958. december 9.

„Szepesi” jelenti:

A Magyar Szociáldemokrata Párt emigrációs csoportjának anyagi bázisai:

Ezt a kérdést vizsgálva két irányban kell tájékoztatást adnom. Az egyik az emigráció kinti költségeivel kapcsolatos források, a másik a hazafelé küldendő csomagok forrásai.

Kéthly Anna anyagi ellátottságát, az IBFG által ez idő szerint három hónaponként jóváhagyásra kerülő havi 8000 belga frank képezi. Ezen kívül Kéthly Anna különböző országokban lévő szociáldemokrata pártok lapjaiban megjelent cikkekért is tiszteletdíjban részesül, amely becslésem szerint havonta átlagosan 2500–3000 belga frankra tehető. A különböző utazásokkal kapcsolatosan felmerült költségeket általában megfizetik Kéthly Annának. Így azt lehet mondani, hogy Kéthly Anna anyagilag jó körülmények között él, anyagi ellátottsága neki és testvérének Kéthly Magdának³⁴ is biztos megélhetést jelent. Általában kéthavonként arra is van lehetőségük, hogy itthon lévő családtagjaik részére csomagokat küldjenek.

Szélig Imre mint az emigrációs párt főtitkára az ún. „Kéthly-alapból”³⁵ kapja a fizetését. Ezen kívül hetenként szerepel az angol rádióban, negyedórás előadással, amelyért a rádiótól kap tiszteletdíjat. Összjövedelme csak szerény keretek között való megélhetést biztosít. Ez a helyzet annyiban javult, miután a párt főtitkára lett és rendszeres illetményt kap, hogy felesége, aki korábban egy szövögyárban dolgozott, ma már csak a háztartást vezeti.

Bölcsföldi Andort az 1957-ben megtartott bonni pártértekezleten a szakszervezeti ügyek intézőjévé választották, londoni székhellyel. Ekkortól kezdve az angol szakszervezetek biztosítják havi fizetését, 1959. július 1-jéig. Ezt a megbízását megelőzően Kanadában töltött hosszabb időt szakmájában [szerszámkészítő lakatosként] [...] igen szépen keresett és megtakarított pénzükből Londonban házat is vásároltak. Közlése szerint a szakmájában ma is többet keresne, mint amennyit jelenlegi munkájáért kap, de Kéthly Anna és Szélig Imre kívánságára vállalta ezt a megbízatást. Felesége egyébként azon túl, hogy erős honvágya van, nem örül a londoni tartózkodásnak, és mindenáron igyekszik Bölcshöldi Andort befolyásolni, hogy menjenek újra Svédországba, és ott dolgozzon a szakmájában.

Az Ausztriában Kulturverein néven működő szociáldemokrata emigrációs csoport minden költségét az Osztrák Szociáldemokrata Párt [Ausztria Szocialista Pártja] fedezi. Itt

dolgozik Herczog Károly,³⁶ Benjámín Olivér, mindkettő havi 2500–2500 osztrák schillinget kap. Az osztrák párt ezen kívül segíti az emigráns csoport tagjait ösztöndíjakkal és különféle hosszú lejáratú (15 év alatt törlesztendő) kölcsönökkel.

A Londonban működő emigrációs pártcsoport központi irodájának költségeihez rendszeresen hozzájárul az Angol Munkáspárt.³⁷

Svájcban, a svájci szakszervezetek keretén belül egy önálló magyar csoport működik Láng Lajos vezetésével, a csoport minden költségét a svájci szakszervezet fizeti.

Londonban jelenik meg az emigráns pártcsoport központi lapja a „Népszava”, amelynek előfizetéséből és a példányonkénti eladásából koránt sem kerül ki az az összeg, amely az előállításához szükséges. A hiányzó összeget a Kéthly-alapból pótolják.

Bécsben a Kulturverein havonta ad ki könyvmegosztó lapot, amelynek előállítási költségét szintén az osztrák párt fedezi. Svájcban a magyar szakszervezeti csoport havonta 8 oldalas nyomtatott újságot ad ki, ennek költségeit a svájci szakszervezet fedezi.

Más sajtóorgánum megjelenéséről nem tudok. Ezekon kívül a személyi és dologi kiadásokra fordítandó anyagi forrásokon kívül rendelkezésre állnak az alábbi bázisok:

1. Fentebb már szó esett a „Kéthly-alapról”, amelyet az internacionálé pártjai adtak össze és az emigrációs pártcsoport költségeire, valamint a más által nem fizetett utazási költségekre szolgálnak fedezetül. A Kéthly-alap egyszer s mindenkorra szült s így a felhasználás arányában állandó fogyó tendenciájú. Legnagyobb igénybevétel a „Népszava” előállítási költségével kapcsolatos. Ezen kívül az egyes országokban lévő pártcsoportok költségei – kivéve Ausztria, Anglia, Svájc – is ebből nyernek fedezetet. Egy ideig, éspedig 1958 tavaszától 1958 szeptemberéig a Párizsban székelő nemzeti képviselői iroda dologi kiadásait és Benjámín Olivér személyi fizetését is a Kéthly-alapból fedezték.

A Kéthly-alapból hazafelé történő segélyeket tudomásom szerint nem nyújtanak.

2. Az Arbeiter Hilfswerk, a munkás segélyszervezetek képezik a hazafelé küldendő csomagok egyik anyagi forrását. Ez a szervezet önálló költségvetéssel működik, a működéséhez szükséges összeget a szakszervezetek biztosítják. Egy-egy országon belül üdülőket, otthonokat tartanak fenn, és ezen kívül a népi demokratikus országok felé küldendő csomagok tekintetében is rendelkezésre állanak. Ez a csomagküldés nem állandó jellegű, általában 2–3 hónaponként 20–25 csomagot küldenek. Ennek a szervezetnek a svájci központjában dolgozik Bán Antalné (korábban Száváné).³⁸

Ez által a szerv által küldött magyar vonatkozású csomagok névsorát Kéthly Anna bocsátotta rendelkezésre. Az Arbeiter Hilfswerk Magyarországra felé Svájcból, Ausztriából és Svédországból szokott csomagokat küldeni.

3. Ugyancsak esetenkénti csomagküldési akciót bonyolít le az amerikai szakszervezet megbízásából dr. Hann [Hahn] Sándor,³⁹ aki Amerikában él és Kéthly Annával jó kapcsolatot tart fenn. Ezeket a csomagokat azonban nem Amerikában, hanem Nyugat-Németországban Brémából postázzák.
4. A segélyezések alapjául szolgáló legjelentősebb anyagi bázis az IBFG által nyújtott lehetőség. 1958. évre 150 000 osztrák schilling értékben nyert megállapítást az az összeg, amely túlnyomórészt a hazafelé küldött csomagok anyagi fedezetét biztosítja. Ennek a csomagküldési akciónak az ügyintézője egy ideig Havas Gábor volt, majd Herczog Károly lett. A legutóbbi IBFG vezetőségének határozata alapján pedig Matáll [Metall],⁴⁰ az IBFG bécsi irodájának vezetője

irányítja ezt az akciót. Nevezett 1958. november 7-e körül Kéthly Annával személyesen beszélte meg azokat a szempontokat, amelyek alapján a hazaküldött csomagokat el kell készítenie. Ekkor megállapodtak abban, hogy 4 kategóriába sorolják a segélyezésre szorultakat. Az első kategóriába azok tartoznak, akik évtizedeken keresztül különböző szakszervezeti funkciókat töltöttek be és ez idő szerint vagy minimális keresettel rendelkeznek csak, vagy minimális nyugdíjat kapnak, és így elsősorban rászorultak a segélyezésre. A második csoportban azoknak a volt szakszervezeti funkcionáriusoknak az özvegyei szerepelnek, akik özvegyi nyugdíjból élnek. A harmadik és negyedik csoportban szerepelnek azok, akik szintén szakszervezeti funkciót töltöttek be, de jelenleg is állásban vannak, s így anyagilag nem szorulnak döntően segélyezésre. A harmadik és negyedik kategóriába tartozók részére a csomagküldés inkább szimpátia jellegű és nem is állandó.

Ezen kívül a segélyezésre szánt összegben kívül az IBFG keretében további anyagi bázis is rendelkezésre áll a magyar emigrációs szakszervezeti csoportnak, ez az összeg jelenleg 14 millió belga frankot reprezentál, és mihamarabb elismert szakszervezeti csoportja lesz a magyar emigrációnak, felhasználhatóvá válik. Ez az összeg az egész emigráció anyagi helyzetére döntő jelentőségű, mert évenkénti költségvetésben újra és újra beállítást nyer s így egy folyamatos bázist jelent. Ebből az összegből elsősorban az emigrációs szakszervezeti csoportok személyi és dologi kiadásait kell fedezni, s ide tartozik a sajtóorgánumok nyomdaköltsége is. Természetesen azonban ez az igen komoly összegű anyagi bázis lehetőséget nyújt arra is, hogy a hazafelé irányuló csomagküldési akciót fokozzák, és lehetőséget nyit arra is, hogy az emigrációs csoportokon belüli anyagi nehézségek – Bölcsföldi, Benjámintámogatása, „Népszava” nyomdaköltsége, az egyes szakszervezeti, illetve pártcsoportok személyi és dologi kiadásainak rendezése – megoldódjon.

Ez a kérdés előre láthatólag a New Yorkban folyó emigrációs egység tárgyalásokkal párhuzamosan fog pozitív, vagy negatív eredményt hozni.

Egyébként ez az anyagi bázis a legkényyszerítőbb hatású, arra vonatkozóan, hogy az emigrációs egység létrejöhessen.

5. Az említett anyagi forrásokon kívül esetenkénti segélyezési lehetőségek is előadódnak. Ilyen alkalomszerű segélyezés volt 1958 őszén a Kulturverein útján rendelkezésre bocsátott 1000 dollár összegű segélyezés is, Hajdú Yvette fizetett ki Zürichben és ugyanakkor itt Budapesten 50 000 forint összeget kapott Révész András⁴¹ a Magyarországon élő volt szociáldemokraták támogatására.

Esetenkénti segélyezésként kell megemlíteni az IBFG által Kertész Miklós⁴² részére megszavazott 500 dollár egyszer s mindenkorra segélyt is, amelyet az izraeli szakszervezeti szövetség⁴³ által, részletekben küldenek meg közvetlenül Kertész Miklós részére, IKKA⁴⁴ átutalás formájában.

Végül itt kell megemlíteni azt a lehetőséget is, amelyet Benjámintámogatása Olivér Kéthly Annával folytatott tanácskozás alapján javasolt. Előjáróban le kell azonban szögeznünk, hogy ennek a lehetőségnek a felhasználását illetően csak minimális mód áll rendelkezésre, és csak igen szükséges esetben kérte ennek alkalmazását Benjámintámogatása. Konkrétan arról van szó, hogy ha valaki Magyarországról Bécsbe utazik és ott Hercegné Károlynál vagy Benjámintámogatása Olivérnél „Semmering” jelszóval jelentkezik és hozzámondja a szoros ABC egyik betűjét, akkor annyi ezer osztrák schilling kifizetéséről van szó, ahányadik betűt mondotta. Ezzel kapcsolatban az volt Benjámintámogatása kívánsága, hogy ez az összeg maximálisan 6-8 ezer osztrák schilling legyen.

„Szepesi”

[ÁBTL 3.1.2. M-29409 „Szepesi János” fedőnévvel aláírt, gépelt másolat.]

4. „Szepesi” jelentése a Magyar Szociáldemokrata Párt és a Szocialista Internacionálé kapcsolatáról, 1958. december 9.

Szigorúan titkos!

Jelentés
Budapest, 1958. december 9.

„Szepesi” jelenti:

Az emigrációban lévő Magyar Szociáldemokrata Párt” viszonya a „Szocialista Internacionálé” pártjaihoz:

1957-ben, Nyugat-Németországban Bonnban megalakult a „Magyar Szociáldemokrata Párt az Emigrációban”⁴⁵ nevet viselő pártszervezet, amelynek elnöke Kéthly Anna.

A „Szocialista Internacionálé” ezt a pártalakulást fogadta el mint a magyar szociáldemokraták hivatalos nemzetközi képviselőjét.

Az internacionálé keretén belül egy ún. „kis internacionálé” működik, amelynek tagjai kizárólag az emigrált országok szociáldemokrata pártjai. [Helyesen: az emigrációba kényszerült szociáldemokrata pártok.] A Kéthly-féle csoport ennek is tagja.

Az internacionálé pártjai anyagilag összeadtak egy alapot, amely az ún. „Kéthly-alap”, abból a célból, hogy Kéthly Anna külföldi utazásait, valamint az egyes nyugati országokban lévő magyar szociáldemokrata pártcsoportok dologi költségeit fedezni tudják.

Az internacionálé ülészakára minden esetben meghívják a magyar szociáldemokrata emigrációs csoport képviselőit is. Legutóbb 1958 júniusában, Brüsszelben ülésezett az internacionálé, ahová Kéthly Annát és Szélig Imrét hívták meg. Az üléseken való megjelenéssel kapcsolatos utazási költségeket, szállásdíjat és étkezési díjat az internacionálé fizette.

Miután az internacionálé egyesíti magában a különböző országok szociáldemokrata pártjait, természetes, hogy ezeken az üléseken az egyes pártok közötti kapcsolat elmélyítésére komoly lehetőség van.

A magyar szociáldemokrata emigrációs csoport tekintetében a kapcsolatok elsősorban Kéthly Anna személyén keresztül teremtődtek meg. Ezt elsősorban nemzetközi viszonylatban már korábban ismert nevének, de nem kis mértékben annak is köszönheti, hogy több éven át börtönben volt és annak is, hogy mint a Nagy Imre-féle⁴⁶ ellenforradalmi kormány minisztere szerepel a külföldi protokollban. Hozzájárul az is Kéthly Anna személyes kapcsolatainak kiépítéséhez, hogy angolul és németül jól beszél.

Rajta kívül a szociáldemokrata emigrációs csoportban egyetlen más személy sem jelent megközelítően hasonló súlyt nemzetközi vonatkozásban. Így pl. Szélig Imre, aki több mint egy évtizede Angliában él, internacionálé vonalon csaknem ismeretlen, Bölcshöldi Andor pedig csak Svédországban rendelkezik kapcsolatokkal, miután 1948-ban történő disszidálását követően Svédországban hosszabb időt töltött. Más jelentős név, aki a Szocialista Internacionálé tekintetében figyelembe jöhet, nincs.

A különböző szociáldemokrata pártok közül legközvetlenebb a kapcsolat az Osztrák Szociáldemokrata Párttal [Ausztriai Szociáldemokrata Párttal],⁴⁷ egyben a magyar szociáldemokrata párt emigrációs csoportja Ausztriában a legszámtalóbb.

Az Osztrák Szociáldemokrata Párt Bécsben Kulturverein néven működő, de lényegileg a magyar szociáldemokrata emigrációs csoportot jelentő szervezet, mind személyi, mind dologi kiadását teljes mértékben fedezi. A tagok részére különböző segítségeket nyújt; hosszú lejáratú kölcsönök, ösztöndíjak [formájában]. Az Osztrák Szociáldemokrata Párt pártvezetősége és a Magyar Szociáldemokrata Párt emigrációs csoportjának vezetősége között Herczog Károlyon és Benjámín Olivéren keresztül közvetlen kapcsolat van.

Amennyiben az Osztrák Szociáldemokrata Párt vezetői Brüsszelbe utaznak, úgy általában, mint Kéthly Anna vendégei szerepelnek, nála is laknak.

Az Osztrák Szociáldemokrata Párt felajánlotta Kéthly Annának, hogy öreg korára való tekintettel vonuljon félre a közéleti szerepléstől, telepedjen le Bécsben vagy egy általa választott ausztriai más helységben, ahol berendezett lakásról és megfelelő összegű nyugdíjról részére gondoskodni fognak. Ezt a kívánságukat több ízben megtették Kéthly-felé, aki azonban ez ideig ezt nem fogadta el.

Az angol Munkáspárttal való kapcsolat, ha nem is ilyen közvetlen, de hathatós. Az angol Munkáspárt intenciója alapján pl. Bölcsföldi Andor, aki a magyar szociáldemokrata emigrációs csoport szakszervezeti megbízottja, fizetését az angol szakszervezetek biztosítják, 1959. július hó 1-jéig.

Ugyancsak az angol Munkáspárt tette lehetővé, hogy londoni székhellyel működjön a magyar szociáldemokrata emigrációs csoport. Az iroda működésének költségeihez az angol Munkáspárt nagymértékben hozzájárul.

Az iroda vezetője Szélig Imre, fizetését ugyan a Kéthly-alapból kapja, de ugyancsak az angol Munkáspárt közbenjárásával sikerült részére minden héten az angol rádióban egy-egy előadási lehetőséget biztosítani, amelyért a rádiótól fizetést kap.

Svédországban Vadász Ferenc⁴⁸ a magyar emigrációs csoport vezetője, de ezen kívül az itteni magyarok az egyes városokban lévő svéd pártcsoport tagjai. Itt legjobb kapcsolattal Bölcsföldi Andor rendelkezik, aki jelenleg ugyan Londonban él, de amennyiben 1959. július 1. után az angol szakszervezetek anyagi támogatása megszűnik, úgy előre láthatólag Svédországba fog átköltözni. Tudomásom szerint Svédországban él jelenleg ifj. és id. Hajagos Gyula, akik közül az ifj. a pártvezetőség, az id. az ellenőrző bizottság tagja.

A többi országokban lévő Szociáldemokrata Pártokkal elsősorban csak Kéthly Anna személyes kapcsolatáról beszélhetünk.

Belgiumban a Belga Szociáldemokrata Párt⁴⁹ vezetőivel baráti kapcsolatot tart fenn Kéthly, ennek eredménye volt az, hogy 1957-ben, amikor New-Yorkból visszaérkezett Spaak,⁵⁰ a Belga Szociáldemokrata Párt egyik vezetője kívánságára az egyik belga üdülőhelyen töltött Kéthly két vagy három hetet. Brüsszelben lévő három szoba összkomfortos lakását is a Belga Szociáldemokrata Párt közbenjárására kapta meg. A lakás berendezési tárgyait elsősorban a belga, de egyéb más országok szociáldemokrata pártjaitól kapta ajándékba.

Nyugat-Németország Szociáldemokrata Pártja felé is szoros kapcsolatot tart fenn Kéthly Anna. Gyakran utazik Nyugat-Németországba, ahol a Szociáldemokrata Párt meghívására különböző előadásokat szokott tartani. Általában ilyenkor megkülönböztetett tisztelettel fogadják, és mint ez legutóbb Kölnben is volt, a párt vendégeként kezelik.

A Svájci Szociáldemokrata Párt is szívesen látja vendégül Kéthly Annát. Svájcban azonban szociáldemokrata csoport is működik, amely lényegileg egyenlő a Láng Lajos által vezetett szakszervezeti csoporttal és ennek kapcsán Láng Lajos is rendelkezik kapcsolatokkal, így pl. Tschäpet⁵¹ belügyminiszter[rel] (szociáldemokrata), Schadek[kel]

a zürichi rendőrség magyar osztályának vezetőjével (szocdem). Általában Svájcban a megnevezettek magyar vonatkozású ügyekben kikérik Láng Lajos véleményét.

A svájci szakszervezet főtitkára Bernasconi intézkedése alapján, a svájci szakszervezetben belül, mint annak egyik szekciója működik a magyar csoport, amelynek vezetője Láng Lajos, aki társadalmi munkában látja el ezt a pozíciót. A csoport költségeit a svájci szakszervezet fizeti. Bernasconi is szociáldemokrata és a Láng Lajos által vezetett szakszervezeti csoport is lényegileg szociáldemokrata pártcsoport, bár tagjai [...] nem mindannyian párttagok is.

Az internacionálé ülésein [a] különböző pártok vezetőivel való találkozás eredményeképpen az Izraeli Szociáldemokrata Párt vezetőivel is bensőséges kapcsolat alakult ki Kéthly Annával. Ennek lett a folyománya, hogy a budapesti izraeli ügyvivő mondta Kéthly Annának, hogy ő Budapesten szívesen segítene a nehézségekkel küzdő volt szociáldemokratáknak, de nem nagyon merik őt megkeresni. Ugyancsak ennek a kapcsolatnak az eredménye az, hogy Kertész Miklós részére az IBFG által megszavazott 500 dollár egyszer s mindenkorra szóló segítséget az izraeli szakszervezeti csoporton keresztül juttatják el részleteiben Kertész Miklós részére.

Kéthly Anna az internacionálé legutóbbi ülészakán az indiai szociáldemokrata párt⁵² képviselőjének felkérésére vállalta, hogy két tanulmányt készít az indiai párt részére. Az egyik tanulmány részletesen foglalkozik a magyar parasztság helyzetével, az első világháborútól kezdődően, míg a másik tanulmány az 1956. évi ellenforradalmi eseményeket írja le.

Meg kell állapítani, hogy a magyar szociáldemokrata emigrációs csoport nemzetközi kapcsolatait, amint a fentebb elmondottakból is kitűnik, döntően Kéthly Anna személyének köszönhetőek és Kéthly nélkül nyilván sokkal kisebb mértékű támogatás állna rendelkezésére az emigrációs csoportnak.

„Szepesi”

[ÁBTL 3.1.2. M-29409 „Szepesi János” fedőnévvel aláírt, gépelt másolat.]

5. „Szepesi” jelentése a szociáldemokrata emigráció belső viszonyairól, 1958. december 9.

Szigorúan titkos!

Jelentés

Budapest, 1958. december 9.

„Szepesi” jelenti:

A magyar emigrációs egység kérdése:

Az 1956 előtti magyar emigráció helyzetével, jelentőségével, személyi összetételével és működésével kapcsolatosan jelentős adatokat, tényeket nem tudok.

Tény az azonban, hogy az 1956. októberi ellenforradalom után disszidáltak az egész magyar emigrációt nemcsak számbelileg töltötték fel, hanem az emigráció aktivitását is nagymértékben fokozták.

A magyar emigráció első szervezett formája 1957 tavaszán Strassburgban jött létre, ez volt az ún. „Strassburgi Forradalmi Tanács.”⁵³

Ebben a szervezetben az 1945 utáni magyar politikai életnek megfelelő, kommunista párton kívüli felfogású személyek foglaltak helyet. Az 1945 utáni politikai pártokon kívül azonban egy keresztény párt nevet viselő szervezet is jelen volt a strassburgi értekezleten és így, ezzel kiegészítve a következő résztvevői voltak a strassburgi értekezletnek: a Független Kisgazda Párt, Paraszt Párt, Szociáldemokrata Párt és a Keresztény Párt. Részt vettek továbbá az értekezleten az elég nagy számban disszidált magyar egyetemisták is, akik azonban túlnyomó többségükben egyik fent megnevezett párthoz sem tartoztak.

Teljesen kívül maradt a strassburgi értekezleten a magyar emigráció két kategóriája: az egyik az 1945 előtti években kormányon lévő Kállai [Kállay] Miklós-féle⁵⁴ csoport, amelynek tagjai volt tőkésekből és katonatisztekéből álltak, a másik csoport a fasizmus nyílt képviselői, Szálasi elvbarátai, a nyilasok.

A strassburgi értekezletnek alapvető elgondolása az volt, hogy az 1956 után disszidáltak kooperációt létesítenek, az 1956 előtti magyar emigrációs vezetőkkel, akik 1956 előtt, mint a „Magyar Bizottmány”⁵⁵ tagjai voltak ismertek. Itt elsősorban Nagy Ferenc,⁵⁶ Kovács Imre⁵⁷ és Varga Béla⁵⁸ jött számításba.

A „Strassburgi Forradalmi Tanács” az adott politikai helyzetből folyóan természetesen egyszerre jelentősebb szervezetté vált, mint a „Magyar Bizottmány” és logikus következmény volt az, hogy az utóbbi fel is bomlott.

A „Strassburgi Forradalmi Tanács” elvi és gyakorlati programként az ellenforradalom idején Budapesten nyilvánosságra került egyetemisták 12 pontját⁵⁹ fogadta el.

Ennek a programnak a végrehajtásához megalakították az európai és az amerikai nemzeti képviselői irodát. Az európai iroda főtákará Benjámín Olivér (székhely: Párizs), az amerikai iroda főtákará Kiss Sándor⁶⁰ lett, (székhely: New York). A „Forradalmi Tanács” elnökévé Kéthly Annát választották. Ebben a kérdésben nem is volt vita, mert azon túlmenően, hogy Kéthly Annának külföldön évtizedek óta ismert neve van, személyi körülményei is indokoltá tették, hogy elnök legyen. Ez a személyi körülmény abból eredt, hogy Kéthly Anna a Nagy Imre-féle ellenforradalmi kormány minisztereként szerepelt, és ez által mindenkivel szemben időszerűbb, érdekesebb volt a személye.

A „Strassburgi Forradalmi Tanács” a már említett politikai célkitűzésein kívül megalakulása után legfontosabb feladatának azt tartotta, hogy a külföldi, különféle táborokban lévő disszidált magyarok mielőbbi munkához [...] juttatása tekintetében érjen el eredményeket és ezt a munkáját abban az időben még a Nyugat országaiban lévő szimpátia alapján keresztül is tudta vinni. Természetesen a disszidáltak teljes egészének egzisztenciális ügyét elintézni nem volt képes, hiszen még ma is van Ausztriában mintegy 15 000 személyt magába foglaló gyűjtőtábor, akiknek az egzisztenciális kérdése elintézését nem nyert. Éppen ezekben a hetekben történt azonban ezen a téren némi változás, azzal a ténnyel, hogy az Amerikai Egyesült Államok 1959 tavaszáig újabb 3000 magyar menekültet hajlandó befogadni. Értesülesem szerint azonban ez a kvóta magasabb, mint amennyi disszidens Amerikába szándékozik menni.

A munkaalkalmak teremtésén kívül a „Strassburgi Forradalmi Tanács” nemzetközi kapcsolatai révén igyekezett minél több egyetemista részére ösztöndíjat szerezni.

A „Strassburgi Forradalmi Tanács” tagjai közül legaktívabbnak a szociáldemokraták bizonyultak, ami azzal magyarázható, hogy a különböző országok szociáldemokrata pártjain keresztül hamarabb tudtak érdemi kapcsolatokat teremteni az egyes országok kormányaival, mint a tanács többi tagjai.

Elmondhatjuk tehát, hogy a „Strassburgi Forradalmi Tanács” vezetésében szociáldemokrata jellegű volt.

A „Magyar Bizotmány” korábbi tagjai érthetően bizonyos féltékenykedést tanúsítottak ezzel az új emigrációs csúcsszervezettel szemben, amely nemcsak nyugodt egyéni egzisztenciájuk féltéséből eredt, hanem amint a későbbiek folyamán világossá vált és a mai napig is érzékelhető elvi ellentétek is állottak fenn.

Bár egyik emigrációs csoport sem tagadta szovjetellenes voltát, mégis a mérték tekintetében éles ellentét állott és áll fenn ma is. Ezen túl menően azonban a „Magyar Bizotmány”, amelyik újrakeresztelés útján a „Magyar Bizottság”⁶¹ nevet vette fel, nem hajlandó a „Strassburgi Forradalmi Tanács” 12 pontját, sem politikai programját elfogadni, csupán annyit abból, hogy „szabad választásokat” kell egy politikai rendszerváltozás esetén Magyarországon tartani, és minden további politikai, gazdasági és társadalmi kérdést a választás után kialakult párterőviszonyoknak megfelelően kell majd rendezni. A „Magyar Bizottság” nem mondja ki ugyan nyíltan, hogy a földet, ipari objektumokat, bankokat vissza akarja adni a tőkéseknek, de ugyanakkor bölcsen elhallgatja azt is, hogy az államosítás tekintetében egyáltalán mi az elképzelés.

A „Magyar Bizottság” minden feltétel nélkül áll a „Szabad Európa”⁶² szolgálatában, innét kapják a fizetésüket, amely havi 500–8000 dollárig terjed, ugyancsak innét kapják instrukciójukat a szóbeli vagy írásbeli megnyilatkozásukhoz. Ezek az instrukciók egy központi kérdés körül mozognak, s ez pedig minden lehető alkalommal támadni a Szovjetuniót, az MSZMP-t, ami annyit jelent, hogy megnyilvánulásukkal fokozzák Kelet és Nyugat közötti ellentétet és elképzelésükkel szolgálják a Nyugat, még élesebben az amerikai érdekeket. A „Magyar Bizottság”-nak az elnöke ugyanaz a Varga Béla, aki a „Magyar Bizotmány”-nak is elnöke volt. Főtitkára Kővágó József,⁶³ a vezetőség ismertebb tagjai: Auer Pál,⁶⁴ Adorján József,⁶⁵ Király Béla,⁶⁶ Vidovits Ferenc,⁶⁷ Kovács Imre, Kiss Sándor.

A „Magyar Bizottság” New Yorkban székel, és innen irányítja nemcsak Amerikában, hanem az egész világon, elsősorban Európában folyó munkáját.

A „Strassburgi Forradalmi Tanács” működésének anyagi bázisát egyrészt az amerikai szakszervezetek, másrészt a németországi különböző ún. kultúralapok jelentették. A megalakulást követően mintegy 6 hónap múlva ezek a források egyre inkább kevesebb támogatást tudtak nyújtani, amely nem elsősorban tehetetlenségükből fakadt, hanem politikai okai voltak.

A „Magyar Bizottság” ugyanis megalakulását követően mindent elkövetett, hogy a „Strassburgi Forradalmi Tanács” tagjait kiszakítsa és a „Magyar Bizottság” tagjává tegye. Így történt ez Kiss Sándorral is, valamint a párizsi nemzeti képviseleti iroda minden tagjával, kivéve Benjámin Olivért, akinek magatartását viszont Kéthly Anna, illetve a Szociáldemokrata Párt szabta meg.

Így azután anyagiak hiányában és emberek hiányában elő, és ma már tulajdonképpen a „Strassburgi Forradalmi Tanács” által létrehozott nemzeti képviselet csupán fikció, minden különösebb és érdemlegesebb hatáskör nélkül.

Elsősorban és döntően Kéthly Anna az, aki változatlanul ragaszkodik azonban a „Strassburgi Forradalmi Tanács” célkitűzéséhez és ma is, mint annak megválasztott elnöke igyekszik tevékenykedni.

A két emigrációs szerv között a szakadást a nagy befolyású „Szabad Európa” eredményezte, s ezzel kapcsolatosan azt a célt tűzte maga elé, hogy a magyar emigrációs egységet az ő kívánságainak megfelelően kell létrehozni és munkája folytatását végezni.

A két emigrációs szerv között az említett ellentétek kiküszöbölése céljából 1957 őszén New Yorkban hosszabb tárgyalások voltak. Ezen a tárgyaláson a „Strassburgi Forradalmi Tanács” megbízásából Benjámín Olivér vett részt, aki elutazása előtt Kéthly Annától olyan megbízást kapott, hogy kizárólag abban az esetben köthető megállapodás, ha a „Magyar Bizottság” a „Strassburgi Forradalmi Tanács” politikai programját elfogadja, s az emigrációs egység szerv elnökeként Kéthly Annát elismeri. Ez a megbeszélés semmilyen pozitív eredménnyel nem járt. A megbeszélés során Varga Béla több alkalommal kísérletet tett, hogy Benjámín Olivért is a „Magyar Bizottság” tagjává tegye, és ebből a célból felajánlotta részére a „Magyar Bizottság” főtitkári posztját, s ettől függetlenül valamelyik amerikai egyetemen tanszéket is biztosítottak volna számára. Ezeket a lehetőségeket Benjámín nem fogadta el s így dolgavégezetlenül utazott vissza Európába.

A „Magyar Bizottság”-nak New Yorkban önálló iroda helysége van, amelyik inkább egy klubszerű intézménynek felel meg, ahol igen sokszor vitatkozástól hangos a környék, kihallik az utcára a „Magyar Bizottság” tagjainak egymás elleni támadása, fúrása. A „Magyar Bizottság” tagjai közül Varga Béla bérének tekintélyes részét olajrészvényekbe fekteti.

Bár a „Magyar Bizottság” és a Benjámín között lefolyt tárgyalások eredmény nélkül végződtek, ez a kérdés még sem zárult le, mert a „Magyar Bizottság” gazdái, a „Szabad Európa” rendkívül súlyt helyeztek és helyez arra ma is, hogy a magyar emigrációs csúcsszervezetben a szociáldemokraták is, de különösen Kéthly Anna is helyet foglaljon. Ez magyarázza azt a tényt, hogy 1958 nyarán Király Béla és Kovács Imre Európába utaztak, és [az] éppen Londonban tartózkodó Kéthly Annát lakásán felkeresték, és több órán keresztül beszélgettek az emigrációs egység kérdéséről, amikor is Király Béla a következő perspektívát festette:

A magyar emigráció munkájára egy millió dollár áll rendelkezésre, amelyből a világ minden nagyobb városában anyagilag függetlenítt embereket kívánunk megbízni egy-egy magyar iroda vezetésével, s egyben felajánlotta Kéthly Annának, hogy minden kötelezettség nélkül vállaljon el egy Távol-keleti, indiai körutat, abból a célból, hogy egyes városokban ismertesse az 1956. évi októberi magyar eseményeket és toborozzon szimpatizánsokat.

Elmondotta továbbá azt is Király, hogy a „Magyar Bizottságban” két hely vár betöltésre a szociáldemokraták részére. Végül arról is szó esett, hogy a Kéthly Anna és Varga Béla közötti személyi ellentétek megoldása céljából az az elképzelése a „Magyar Bizottságnak”, hogy az amerikai csoport elnöke Varga Béla, az európai csoport elnöke Kéthly Anna lenne.

A megbeszéléseken erre a perspektívára Kéthly egy nem érintett kérdéssel válaszolt és pedig azzal, hogy a Király által elmondottakról csak azután lehet beszélni, ha előbb elvileg tisztázzák az emigrációs politika alapját, amely nem lehet más, mint a már többször említett strassburgi 12. pont, ugyanakkor tisztázása annak is, hogy a magyar emigrációs csúcsszervezet döntően és elsősorban magyar érdekeket képvisel és nem hajlandók gondolkodás nélkül a „Szabad Európa” instrukcióit végrehajtani. Azt is le kell itt szögezni – mondotta Kéthly –, hogy én semmilyen kalandorpolitikát, amely abban nyilvánul, hogy a „Szabad Európa” embereket küld haza különböző megbízásokkal, támogatni hajlandó nem vagyok.

Ezekre a kérdésekre Király is, Kovács Imre is semmilyen érdemi választ nem adott, hanem azzal váltak el, hogy New Yorkban a „Magyar Bizottság” tagjainak beszámolnak erről a beszélgetésről, és majd levélben értesítik Kéthly Annát. Ezen a beszélgetésen Király kifejezetten kérte Kéthlyt, hogy személyesen menjen át New Yorkba, és ő reméli, hogy ez alkalommal közös nevezőre tudnak majd jutni.

Az ENSZ jelenleg folyó ülészsaka az ún. „magyar ügy” kérdését is napirendre tűzte és ennek előkészítése, valamint tárgyalására Kéthly Anna 1958. november 11-én testvére Kéthly Magda kíséretében átutazott New Yorkba. New York-i tartózkodása alatt – mint elutazása előtt mondta – Király Bélával is tárgyalni fog, ez alkalommal utoljára, az emigrációs egység kérdésében, amely tárgyalások kimenetelét nem látja túlságosan biztatónak és a maga részéről nem is bánná, ha az emigrációs egység a „Magyar Bizottság” eddigi álláspontjának merevsége miatt nem jönne létre, mert így a magyar emigrációs politika viteléért, következményeiért a felelősség Varga Béláékat terhelné.

Kijelentette Kéthly elutazása előtt, hogy az emigrációs egység kérdésében álláspontja változatlanul az, hogy:

1. Elvi programként a „Strassburgi Forradalmi Tanács” 12 pontját kell elfogadni.
2. Semmiféle kötelezettséget a „Szabad Európa” felé a magyar emigrációs politika irányítása tekintetében nem hajlandó vállalni.
3. A helyzet reális felmérése alapján az emigrációs politikának a hazamenetelre kell irányulnia, amely annyit jelent, hogy egy esetleges Magyarországon bekövetkező politikai rendszerváltozás esetén is tudomásul kell venni, hogy a kis Magyarország a nagy Szovjetunió mellett fekszik, és ez befolyással van a magyar kérdés alakulására, megoldására. Bár a szovjet diktatúrát Kéthly Anna is elítéli, de ettől függetlenül minden megnyilatkozásában szovjetellenességet hangoztatni csak azért, mert ez a Nyugat érdeke, nem hajlandó.
4. A magyar kérdés megoldásában azt kell elérni, hogy a Közép-Európában előbb-utóbb létrejövő semleges övezetbe Magyarország is beletartozzon, a politikai berendezés tekintetében pedig az 1945 utáni politikai pártok szerepeljenek, anélkül, hogy bármelyik párt is bármilyen más országtól különleges támogatást kapna.

Mindent összevetve tehát a magyar emigrációs egység kérdése elég éles elvi ellentéteket mutat, amelyek áthidalása nem nagyon remélhető.

Bár kétségtelen, hogy a Kéthly-féle emigrációs csoport anyagilag szorongatott helyzetben van, ez az állapot egy-kettőre megszűnne az emigrációs egység megteremtése esetén. Ezt Kéthly is reálisan mérlegeli, de az általa képviselt elvek feladására aligha fogja magát rászánni, s ebben lényeges szerepe van Szélig Imrének, aki a legmerevebben ellenzi a „Magyar Bizottság”-gal való megegyezést, ha nem százszázalékos mértékben biztosítható az emigrációs magyar politika irányítása a strassburgi értekezlet határozatai alapján, vagy más szóval, ha az emigrációs politikában nem a szociáldemokrata csoport elgondolásai az irányadók.

„Szepesi”

[ÁBTL 3.1.2. M-29409 „Szepesi János” fedőnévvel aláírt, gépelt másolat.]

6. „Szepesi” jelentése a szociáldemokrata emigrációról, 1958. december 9.

Szigorúan titkos!

Jelentés
Budapest, 1958. december 9.

„Szepesi” jelenti:

Az elmúlt 6 hónap alatt az emigrációban élő szociáldemokratákkal való találkozásaim során, amint korábbi jelentéseimből is kitűnik bizalmas, közvetlen kapcsolatot tudtam fenntartani.

Kéthly Annával, Szélig Imrével, Bölcsföldi Andorral és Benjámin Olivérrel valamennyi beszélgetésem fenntartás nélküli volt, amit az általuk elmondottak is igazolnak, s ugyancsak fenntartás nélkül volt itthon Révész Andrással folytatott beszélgetéseim mindegyike is.

Az emigrációban lévő vezetőkkel folytatott beszélgetéseim során érdeklődéssel hallgatták az itthoni elvtársak üzenetét és örültek annak, hogy személyemen keresztül mód kínálkozik arra, hogy az emigráció ügyeit, problémáit elmondhassák, és ez által az otthonlévő szociáldemokraták is a valóságnak megfelelően szereznek tudomást az emigráció ügyeiről.

Utolsó beszélgetéseink során mind Kéthly Annánál, mind Benjámin Olivérnél felvettem annak lehetőségét, hogy amennyiben a brüsszeli magyar étterem felállítására sor kerülne, úgy a tárgyalások lefolytatása alkalmával valószínűleg lehetőségem lesz újra kiutazni. Ezt a tényt mindketten örömmel fogadták, annál is inkább, mert egyrészt a most folyó emigrációs egységtárgyalások befejező részét is el tudnák mondani, és egyáltalán megbízható formában nyernek értesülést az otthoni szociáldemokraták helyzetéről.

Tisztában vagyok azzal, hogy a külföldi kiutazások tekintetében döntő jelentőségű legalább egy külföldi nyelv elsajátítása s ezzel kapcsolatosan a már félig-meddig ismert francia nyelvet próbálom elsajátítani, illetve tökéletessé tenni.

„Szepesi”

[ÁBTL 3.1.2. M-29409 „Szepesi János” fedőnévvel aláírt, gépelt másolat.]

---

¹ Varsányi, 2013.

² ÁBTL 2.2.2. A „Szepesi János” fedőnévű ügynök 6-os kartonján, valamint a jelentésein is „Szepesi János”-ként, szerepel, csak később, ismeretlen okból átkeresztelték, és az ÁBTL nyilvántartásában is így regisztrálták. „Szepesi” szerteágazó ügynöki tevékenységéről lásd Varsányi, 2013.

³ Bán Antal aktív politikai pályája 1942 után kezdődött, miután az SZDP vezetőségének közreműködésével sikerült visszakerülnie a fővárosba. (Ugyanis a trianoni béke következtében dél-magyarországi tartózkodási helyét Jugoszláviához csatolták.) 1945-től a pártvezetőségben különböző tisztségeket töltött be, parlamenti képviselő, majd a koalíciós kormány iparügyi minisztere lett. 1948 februárjában kizárták a pártból, ekkor Svájcba emigrált, ahol megszervezte az ún. emigráns MSZDP-t, amelynek éllete végéig (1951-ig) főtitkára volt. Bővebben: Strassenreiter, 1999a: 346–348.; 1984: 114–130.

⁴ Peyer Károly 1922–1944 között tagja volt minden olyan testületnek, amely valamely területen az MSZDP, illetve az SZDP munkáját irányította, majd 1945 és 1947 között pártja parlamenti képviselője, 1947-ben csatlakozott a Magyar Radikális Párthoz, ezt követően legálisan elhagyta az országot. 1948-ban megszervezte Párizsban az emigrációs Magyar Szociáldemokrata Pártot, majd áttelepült az Amerikai Egyesült Államokba, ahol pártja vezetőjeként tevékenyen vett részt a magyar politikai emigráció munkájában.

⁵ Kéthly Anna a hazai szociáldemokrata mozgalom kiemelkedő alakja, az emigráció nemzetközileg is elismert vezéregyénisége. Több ciklusban volt fővárosi törvényhatósági bizottsági tag, parlamenti képviselő, 1945 után házelnök is. Koncepciós perben őt is elítélték, majd rehabilitálták. Az 1956-os forradalom alatt újjászervezett MSZDP elnöke, a Nagy Imre-kormány államminisztere lett, majd emigrált, s az 1956 decemberében megalakuló Magyar Forradalmi Tanács, valamint a Magyarországi Szociáldemokrata Párt az Emigrációban elnevezésű szervezet elnökeként, továbbá számos nemzetközi szervezet, illetve fórum aktív résztvevőjeként vált ismertté a világ szocialista és szociáldemokrata pártjai körében. Bővebben: Strassenreiter, 2012: 11–83.; Kádár, 2013: 101–104.

⁶ Presser István, szociáldemokrata mérnök, a két világháború között (1919–1943) Bécsbe, majd Brüsszelbe emigrált. 1943-ban hazatért, és aktívan bekapcsolódott a szociáldemokrata értelmiségi mozgalomba, 1945-től az Értelmiségi Titkárság vezetője. 1948-ban kizárták a pártból, majd ismét elhagyta az országot, és Svájcba települt, vezető szerepet töltött be a pártta szerveződött szociáldemokraták körében. 1956 végén politikai és személyi

nézeteltérések miatt szakított a Kéthly–Szélig vezette párttal, azonban politikai tevékenységét nem adta fel, egy kisebb szocialista csoport tagjaként tevékenykedett tovább. Bővebben: Jemnitz, 1999: 442–443.

⁷ Medey István 1945-től fontos párt- és szakszervezeti tisztségeket töltött be, majd 1948 tavaszán elhagyta az országot, előbb a Bán Antal vezetésével megszerveződött Magyarországi Szociáldemokrata Párt az Emigrációban tagjaként tevékenykedett, később (1949-ben) a Peyer Károly irányította párthoz csatlakozott. 1954-ben áttelepült Amerikába, ahol elsősorban szakszervezeti munkában hasznosította politikai tapasztalatait.

⁸ Brunauer [Brünauer] Sándor dr., orvos, jogász, szociáldemokrata, 1940-ben emigrált, Amerikában telepedett le. Tagja lett a Peyer nevével fémjelzett Magyar Szociáldemokrata Párt vezetőségének.

⁹ Láng Lajos szociáldemokrata, 1957 januárjától emigráns. A Kéthly Anna elnökletével működő párt megbízásából a Svájcban tevékenykedő magyar szakszervezeti csoport vezetője lett. A munkájával kapcsolatban a pártvezetőséghez beérkező panaszok miatt a pártjához és vezérkarához fűződő viszonya megromlott. Később Borsody Lajos álnéven (illegális néven) állítólag emigráns kormányt szervezett, amelyben ő töltötte volna be a miniszterelnöki tiszteletet. Lásd: Strassenreiter, 2002: 55–56.

¹⁰ Az ifjú Hajagos Gyulát több tucat társával 1948 tavaszán kizárták a Szociáldemokrata Ifjúsági Mozgalomból, majd Franciaországba emigrált. Ugyanazon év nyarán Párizsban a Peyer Károly ifjú követőiből megalakuló Magyar Ifjún munkások Szövetsége egyik alapító tagja volt. Később tagja lett a Kéthly elnökletével működő párt vezetőségének, és apjával együtt áttelepült Svédországba. (Az idős Hajagos Gyula politikai előéletéről, emigrációbeli szerepéről csak annyit tudható, amit „Szepesi” „Az emigrációban lévő Magyar Szociáldemokrata Párt viszonya a »Szocialista Internacionálé« pártjaihoz” című jelentésében rögzített, azaz hogy tagja lett a Magyarországi Szociáldemokrata Párt az Emigrációban elnevezésű szervezet Intéző Bizottságának.)

¹¹ Vadász Kornél, szociáldemokrata emigráns, az 1957 januárjában alakult Magyar Forradalmi Tanácsba delegált hét emigráns egyike. A Magyarországi Szociáldemokrata Párt az Emigrációban második pártértekezletén, Bonnban 1957 októberében beválasztották a 11 tagú vezetőségre.

¹² Kisbán Jenő, szakszervezeti tisztségviselő, 1945 után szociáldemokrata fővárosi törvényhatósági bizottsági tag. 1952–1955 között börtönbüntetését töltötte. A forradalom után Amerikába emigrált. Tagja lett a Magyar Forradalmi Tanácsnak.

¹³ Bede Béla 1945 után a középszintű szociáldemokrata vezetőség tagja, az újpesti pártszervezet elnöke, a város képviselőtestületének tagja, a *Jövő* című lap felelős szerkesztője, parlamenti képviselő. Pártjából 1948. februárban kizárták, márciusban elhagyta az országot, Svédországba emigrált. A szociáldemokrata emigrációban a bécsi szociáldemokrata csoport elnökségi tagja, majd a párt titkára. Marelyn–Vida (főszerk.), 2005: 43.; *Budapesti*, 1988: 26.

¹⁴ Papp Gyula, a Szociáldemokrata Ifjúsági Mozgalom egyik vezetője, 1948-ban emigrált, előbb Ausztriában, később Ausztráliában élt. A Peyer Károly vezette, 1948-ban, Párizsban megszervezett Magyar Szociáldemokrata Párt vezetőségének és az ugyanabban az időben a Peyer híveiből megszerveződött Magyar Ifjún munkások Szövetségének is tagja lett.

¹⁵ Szélig Imre 1945 előtt és után is a Magyar Szociáldemokrata Párt egyik vezető funkcionáriusa, akit 1948-ban számos társával együtt kizártak a pártból, akkor Svájcba emigrált, majd Londonba telepedett le. 1948 nyarán részt vett a Magyarországi Szociáldemokrata Párt az Emigrációban szervezet megalakításában, majd a vezetőség tagja, a párt elnöke, 1951-től főtitkára lett. Nemzetközi szocialista fórumokon ő képviselte a magyar szociáldemokrata emigrációt. Bővebben: Strassenreiter, 1999d: 464–465.

¹⁶ Bölcsföldi Andor 1945 után a vasas szakszervezet egyik vezető funkcionáriusa, majd a Szociáldemokrata Ifjúsági Mozgalom főtitkára, parlamenti képviselő. 1948 februárjában kizárták a pártból, rövidesen Marosán György szerezte útlevelel és végkielégítéssel elhagyta az országot. Először Svájcban, majd Angliában, Kanadában s végül Svédországban telepedett le. Az 1950-től a Magyarországi Szociáldemokrata Párt az Emigrációban szervezet végrehajtó bizottságának tagja, 1968-tól főtitkára. Bővebben: Kádár, 1999a: 356–357.; Gábor, 1998: 226–231., 233., 270., 299. és 301–305.

¹⁷ IBFG: Internationaler Bund Freier Gewerkschaften (Szabad Szakszervezetek Nemzetközi Szervezete).

¹⁸ Benjámín Olivér, rendőr vezérőrnagy, 1945 után budapesti főkapitány-helyettes, a szociáldemokrata rendőrfrakció vezetője. 1950-ben a rendőrtisztek koncepció perének fővádlottja, akkor életfogytiglani fegyházbüntetésre ítélték. 1956 tavaszán szabadult, azt követően rehabilitálták. A forradalom alatt részt vett az MSZDP újjászervezésében, majd emigrált. Előbb Párizsban, később Bécsben kapcsolódott be a szociáldemokrata emigráció munkájába. Részt vett a Kéthly nevével fémjelzett párt vezetőségében, valamint egyik vezetője volt a Magyar Forradalmi Tanácsnak is.

¹⁹ A *Nemzetőr* című lapot néhány 1956-os emigráns a már korábban az ország elhagyására kényszerült sorstársak közreműködésével jelentette meg előbb Bécsben, majd Münchenben. A kiadás anyagi fedezetét a *Nemzetőr* Társaság biztosította. Borbándi, 1989: 469–470.

²⁰ *Magyar Híradó* (eleinte *Bécsi Magyar Híradó*), 1957. január 1-jétől jelent meg Bécsben az Osztrák Nemzeti Bizottság és az Osztrák Szakszervezeti Tanács kiadásában magyar nyelvű osztrák hetilapként. „Szepesi” a lap köré sereglett emigráns csoport elnevezését a sajtóorgánum címével azonosította. Borbándi, 1989: 470–471.

²¹ Az *Október 23.* című, angol nyelvű folyóiratot 1958. március és 1959. december között New Yorkban az emigrációban életre keltett Petőfi Kör jelentette meg. Az ügynök a lap köré szerveződött magyar emigráns csoportot önálló szervezeti egységként említi. Borbándi, 1989: 454.

²² A tervezett Fórum elnevezésű szervezet létrehozására vonatkozó adatokat kutatómunkám során nem találtam.

²³ Kulturverein néven működött az osztrák fővárosban a magyar szociáldemokrata emigrációs csoport.

²⁴ A párt hivatalos neve: Németország Szociáldemokrata Pártja (Sozialdemokratische Partei Deutschlands). Fencsik (szerk.), 1978: 103–104.

²⁵ Konrad Adenauer, német kereszténydemokrata politikus, a Kereszténydemokrata Unió elnöke (1946–1966), szövetségi kancellár (1949–1963).

²⁶ Charles de Gaulle, francia tábornok, 1958-ban miniszterelnök és hadügyminiszter, 1958 és 1969 között köztársasági elnök.

²⁷ Az 1889-ben alapított, Ausztria Szociáldemokrata Munkáspártjának 1945-ben történt újjászerveződése óta a hivatalos neve: Ausztria Szocialista Pártja (Sozialistische Partei Österreichs). Fencsik (szerk.), 1978: 20–21.

²⁸ Adolf Scharf, szociáldemokrata, jogász, politikus. Ausztria Szocialista Pártjának elnöke, parlamenti képviselő, frakcióvezető, majd alkancellár, 1957-től 1965-ben bekövetkezett haláig köztársasági elnök.

²⁹ Toller Károlyt mint jobboldali szociáldemokrata rendőrtisztet 1950 augusztusában a Benjámin Olivér és társai koncepció perben 12 évre ítélték, 1955-ben az Elnöki Tanács kegyelemben részesítette. 1958-ban több rendbeli politikai és gazdasági bűncselekmény vádjával 15 évi börtönre ítélték, amit a Legfelsőbb Bíróság életfogytiglani fegyházbüntetésre súlyosbított, azonban 1963-ban szabadlábra helyezték. Kádár, 1996: 32–33.; 2012: 98.

³⁰ Kiszely János, szociáldemokrata, a két munkáspárt „egyesítésekor” tagja lett a Magyar Dolgozók Pártjának. Az Ózdi Kohászati Üzem szakszervezeti titkára lett, majd mint jobboldali „befurakodót” kizárták a pártból. 1956 novemberében a kohászati üzemek munkástanácsának elnökhelyettese, és tagja a decemberben megalakuló négyfős ideiglenes szakszervezeti intéző bizottságnak. 1957 elején letartóztatták. Az ügynevezett ózdi per másodrendű vádlottjaként tízévi börtönre ítélték. Bővebben OHA, Szakáts interjú 340. 39., 94., 105., 127., 144., 149., 157.; uo. Révész interjú 5./1. 673.

³¹ Guba Dezső, a szociáldemokrata ifjúsági mozgalomban kifejtett szervezkedésért 1950-ben tízévi börtönre ítélték, 1955-ben szabadult, két évvel később a forradalom alatt folytatott tevékenysége miatt ismét vádat emeltek ellene, halálra ítélték, 1963-ban azonban szabadon engedték, de kitiltották a fővárosból. Bővebben: OHA, Guba interjú. 1991; Elhunyt Guba Dezső, az MSZDP örökös tiszteletbeli elnöke. MTV Archívum, www.tvarchivum.hu/?id=99856 (utolsó letöltés: 2013. október 20.).

³² Hogy Presser Medeyvel egy külön frakciót alkotott volna, az jelenlegi ismereteim alapján dokumentumokkal nem támasztható alá.

³³ Havas Gábor 1945-től az SZDP Budapest V. kerületi titkára, 1948-ban emigrált. A Magyarországi Szociáldemokrata Párt az Emigrációban elnevezésű párttal szemben álló szociáldemokrata csoport egyik vezetője, az IBFG bécsi irodájának alkalmazottja.

³⁴ Kéthly Magda Kéthly Anna húga, aki követte nővérét az emigrációba, és titkárnőként segítette politikai munkáját.

³⁵ A Kéthly-alaphoz lásd a jelen dokumentum 1. pontjában írottakat.

³⁶ Herczog Károly (Oroszlán Pál) magyar szociáldemokrata emigráns, 1920-tól Bécsben élt osztrák állampolgárként. A helybeli szociáldemokrata emigránsokat összefogó szervezet, a Kulturverein (Kulturális és Szociális Egylet) vezetője, a Kéthly Anna nevével fémjelzett Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezetőségi tagja volt.

³⁷ A párt pontos neve: Munkáspárt (The Labour Party). Fencsik (szerk.), 1978: 92–94.

³⁸ Bán Antalné Develák Margit (korábban Száva Istvánné) 1948-ban Bán Antallal együtt emigrált Svájcba, majd az 1949 őszi megszervezett Magyarországi Szociáldemokrata Párt az Emigrációban szervezet kádereseként tevékenykedett. Neve az 1956-os forradalom után a Magyarországot elhagyni kényszerülő honfitársai segítőkjeként vált ismertté az emigránsok körében.

³⁹ Hahn Sándor dr., jogász, több évtizedes fővárosi közszolgálati múlttal, közegészségügyi és köztisztasági ügyosztályi tapasztalatokkal rendelkezett már, amikor 1945-ben – Stern Szeréna mellett – Budapest második szociáldemokrata tanácsnoka lett, majd a háború alatt külföldre kivitt értékek hazahozatalát intéző kormánybiztos és a Frankfurtban működő magyar visszaszolgáltatási bizottság vezetője. Az 1940-es évek végén emigrált, Amerikában telepedett le. *Budapesti*, 1988: 81.

⁴⁰ Matall, az „osztrák szakszervezetek embere”. (Személyére és tevékenységére vonatkozó bővebb információt sem „Szepesi” jelentéseiben, sem egyéb forrásokban nem találtam, Révésznel – OHA, Révész interjú 5./1. 849. – is keresztnév nélkül szerepel, és mindössze annyit közöl róla, amit e jegyzetben leírtam.)

⁴¹ Révész András, szociáldemokrata politikus, jogász, 1945 után a főváros tanácsnoka, főjegyzője, a Városháza szociáldemokrata pártszervezetének elnöke. 1948-ban pártjából kizárták, 1950-ben koholt vádak alapján elítélték, 1955 végén egyéni kegyellel szabadult. A forradalom alatt újjászerveződő pártja főtitkárhelyettese

lett, s évtizedekig megőrizte a szociáldemokrata eszmék, a szociáldemokrata hagyományok iránti elkötelezettségét. Kádár, 1999: 446.

⁴² Kertész Miklós, szociáldemokrata párt- és szakszervezeti vezető, 1945 előtt fővárosi törvényhatósági bizottsági tag, parlamenti képviselő. 1945 után nemzetgyűlési, majd országgyűlési képviselő, a Magánalkalmazottak Biztosító Intézetének alelnöke. 1948-ban pártjából kizárták, 1950-ben koholt vádak alapján elítélték, 1955-ben elvesztve látását, betegen szabadult. A forradalom idején tagja lett újjászervezett pártja vezetőségének, az év novemberétől azonban nem vett részt a szociáldemokraták tevékenységében.

⁴³ Bizonyára az 1920-ban alakult Izraeli Zsidó Dolgozók Általános Szervezetéről (Hisztadrut) van szó. Vö. *Munkásmozgalom-történeti*, 1976: 257.

⁴⁴ IKKA: IBUSZ (Idegenforgalmi, Beszerzési, Utazási és Szállítási Rt.) Külföldi Kereskedelmi Akció, ajándék-, illetve segélyközvetítő intézmény. A külföldön élő magyarok hazai rokonaiknak, ismerőseiknek az IKKA révén juttathatták el pénz- vagy csomagküldeményeiket.

⁴⁵ A pontos elnevezés: Magyarországi Szociáldemokrata Párt az Emigrációban, de a korabeli dokumentumokban, sőt az utóbbi évtizedekben készült tudományos munkákban is gyakran elmarad az „az” névelő. A jelentésben szereplő megalakulására vonatkozó dátum is téves. A párt ugyanis már 1948 őszén megszerveződött, elnöke Szélig Imre, főtitkára Bán Antal lett. Első pártértekezletét 1950-ben, Stockholmban, a másodikat 1957 januárjában, Bonnban tartották. Bővebben: Varga (főszerk.), 1999: 622–623., 625.

⁴⁶ Nagy Imre, Magyarország kommunista miniszterelnöke 1953–1955 között és az 1956-os forradalom idején október 24-étől november 4-ig. A forradalom leverése után halálra ítélték, és 1958. június 16-án kivégezték.

⁴⁷ A továbbiakban is Ausztria Szocialista Pártjáról van szó.

⁴⁸ Vadász Ferenc személyével, politikai ténykedésével kapcsolatos további információkat nem sikerült találni.

⁴⁹ Az 1885-ben alakult párt neve: Belga Munkáspárt, 1945-ben történt újjáalakulása óta: Belga Szocialista Párt. Fencsik (szerk.), 1978: 23.

⁵⁰ Paul-Henry Spaak, belga jogász, munkáspárti, illetve szocialista politikus, parlamenti képviselő, több kormányzati ciklusban külügyminiszter, illetve miniszterelnök (1947–1949), az ENSZ-közgyűlés elnöke, a NATO főtitkára, az európai egység megeremtésének egyik megalapozója.

⁵¹ A svájci belügyminiszter (Tschäpet), a zürichi rendőrség magyar osztályának vezetője (Schadek), valamint a szakszervezeti főtitkár (Bernasconi) teljes nevét sem sikerült kiderítenem, politikai szerepükről, a magyar emigránsokkal való kapcsolataikról semmi konkrét információval nem rendelkezem.

⁵² Indiában szociáldemokrata elnevezéssel nem működött párt. „Szepesi” bizonyára a Nemzeti Kongresszuson belül az 1930-as években megalakult Kongresszus Szocialista Párt 1950-es évekbeli megfelelőjére gondolt. A Kongresszus Szocialista Párt 1948-ban önállósodott, majd 1952-ben fuzionált a Paraszt–Munkás Népi Párttal és 1962-ig Összindiai Népi (Pradzsa) Szocialista Pártként működött. *Munkásmozgalom-történeti*, 1976: 239.; Fencsik (szerk.), 1978: 173.

⁵³ A „Strassburgi Forradalmi Tanács” (hivatalosan Magyar Forradalmi Tanács) 1957. január 5–8. között alakult Strassburgban mint a „magyar forradalom egyetlen jogos képviselője”. Elnöke Kéthly Anna, alelnöke Király Béla és Kóvágó József, főtitkára Kiss Sándor lett. Az alakuló ülés résztvevői megállapodtak a Tanács szervezeti és működési elveiben, körvonalazták a szervezet programját. New Yorkban és Párizsban irodát terveztek felállítani, az előbbi Kiss Sándor, az utóbbit Benjámin Olivér vezette volna, de az európai székhely működtetése anyagi erőforrások híján rövidesen meghiúsult. Vö. Strassenreiter (összeáll.), 2011: 129–132.; Borbándi, 1989: 418–428.

⁵⁴ Kállay Miklós, Magyarország miniszterelnöke volt 1942–1944 között.

⁵⁵ A Magyar Nemzeti Bizottmány 1949. július 21-én kezdte meg működését. Létrejöttének körülményeit, tevékenységét, nemzetközi kapcsolatait részletesen taglalja: Borbándi, 1989: 141–162.; Nagy, 1984: 98–113.

⁵⁶ Nagy Ferenc, kigazdapárti politikus, a Független Kigazdapárt egyik megalapítója, 1945 után a Parasztszövetség elnöke, újjáépítési miniszter, 1946–1947 között miniszterelnök. A nevével jegyzett ügynevezett köztársasággellenes összeesküvés kapcsán 1947 nyarán kormányfői tisztségéről lemondatták, majd Svájcba emigrált, később áttelepült Amerikába. Fontos szerepe volt a Magyar Nemzeti Bizottmány és a Magyar Bizottság létrehozásában 1949-ben, illetve 1957-ben, melyeknek egyik vezető személyisége volt.

⁵⁷ Kovács Imre, a neves szociográfus, a Nemzeti Paraszt Párt egyik megalapítója, 1945 után a párt főtitkára, 1947-ben emigrált, előbb Svájcban, 1949-től Amerikában élt.

⁵⁸ Varga Béla, kigazdapárti politikus, a párt alelnöke, 1945 után parlamenti képviselő, 1946-tól 1947-ben bekövetkezett emigrálásáig házelnök. Amerikában telepedett le és vezető tisztséget töltött be mindkét magyar emigráns szervezetben: a Magyar Nemzeti Bizottmányban és a Magyar Bizottságban is.

⁵⁹ A programként szerepeltetett „12. pont” bizonyára gépelési hiba, feltételezhető, hogy tizenkét pontból álló követelésről van szó. Ám sem a forradalom előestéjén, sem a forradalom idején egyetlen fővárosi felsőfokú intézmény hallgatói sem készítettek 12 pontból álló programcsomagot. Vidéken is csupán egyről tudunk, ez a Tolna megyei fiatalok 1956. október 25. körül, Szekszárdon készült tizenkét pontos követelése. Vö. Vida (szerk.), 2007: 206.; Gosztonyi Péter a *Föltámadott a tenger... 1956* című művében közli a budapesti

Műegyetem és a Kertészeti Főiskola hallgatói által megfogalmazott 14 pontból álló követeléseket. (Egyébként ez a legismertebb variáns.) Az ügynök pontatlanságára egyértelmű magyarázatot Palasik Mária *A forradalom a Műegyetemen* című tanulmány ad. Ebből megtudható, hogy a terjesztéssel kapcsolatos probléma megoldása érdekében mikrofonban olvasták be a diákság által megfogalmazott határozatot azért, hogy akinek módjában áll, sokszorosítsa, illetve terjessze. Így ki mit tudott lejegyezni, azt másolta le és adta tovább. Ezért maradhatott fenn 10, 11, 14, 16, 17 pontos követeléscsomag is, de 12-es még véletlenül sincs köztük! Lásd: Palasik, 2009: 83.; Lomax, 1989: 120–121. A szerző itt a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége (MEFSZ) 10 és 16 pontos variánsát közli.

⁶⁰ Kiss Sándor, kisgazdapárti politikus, az 1944 végén megalakuló MADISZ (Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség) első elnöke, parlamenti képviselő, a Parasztszövetség elnöke. 1947-ben a Nagy Ferenc nevével fémjelzett „összeesküvésben” való „bűnrészessége” miatt bebörtönözték. Szabadulását követően Amerikába emigrált. Tagja lett az emigráns Független Kisgazdapártnak, a Magyar Forradalmi Tanács Intéző Bizottságának, ez utóbbinak főtitkára is. 1958-ban titkára volt a New Yorkban működő Magyar Bizottságnak, főtitkára az 1957-ben alakult Szabad Magyarország Nemzeti Képviselői Szervezetnek.

⁶¹ Magyar Bizottság 1958 márciusában alakult, voltaképpen az 1949 júliusában alakult Magyar Bizottmány utódszervezeteként. A 16 tagú bizottságban 9 kisgazdapárti, 2 parasztpárti, 2 demokrata néppárti politikus foglalt helyet, az 1956-os szervezeteket 3 neves emigráns (Jónás Pál, Király Béla, Váli Ferenc) képviselte. Elnöke Varga Béla, alelnök Kővágó József lett. Bővebben Borbándi, 1989: 428–434.; Strassenreiter (összeáll.), 2011: 133–137.

⁶² Az amerikai kormány kezdeményezésére, magánszemélyek által 1949. július 1-jén, New Yorkban létrehozott Szabad Európa Bizottságról van szó, amelynek célja egyfelől a Szovjetunió további terjeszkedésének megakadályozása, másfelől a befolyási övezetébe tartozó kelet-közép-európai országokból érkező politikai menekültek segítése, valamint szervezeteik, intézményeik működéséhez támogatás nyújtása. E Bizottság külön osztályaként szerveződtek meg a különböző nemzeti bizottmányok, köztük a magyar is, az emigrációba kényszerült politikusok részvételével. Mint a Bizottság külön osztálya kezdte meg működését a Szabad Európa Rádió 1949 decemberében, az első magyar nyelvű adást kísérleti jelleggel 1950 augusztusában sugározták New Yorkból, majd a rádió európai központját 1951-ben Münchenbe telepítették. Bővebben Borbándi, 1989: 162–173.; 1996: 599.

⁶³ Kővágó József, kisgazdapárti politikus, 1945-től Budapest alpolgármestere, majd polgármestere 1947-ig, parlamenti képviselő. 1950-ben koholt vádak alapján életfogytiglani börtönre ítélték, 1956 őszén szabadlábra helyezték. A forradalom idején újjászerveződött Független Kisgazda Párt főtitkára. November végén elhagyta az országot, Amerikában élt, tagja lett az emigrációban megszerveződött pártja Intéző Bizottságának, társelnöke a Magyar Forradalmi Tanácsnak, alelnöke a Magyar Bizottságnak. Bővebben Palasik, 2008: 249–254.

⁶⁴ Auer Pál, kisgazdapárti diplomata, 1945-től pártja Országos Intéző Bizottságának tagja, külügyi bizottságának elnöke volt. Parlamenti képviselő és a fővárosi törvényhatósági bizottság tagja, majd 1946 és 1947 között párizsi követ. Nagy Ferenc miniszterelnök lemondását követően a franciaországi emigrációt választotta. Tagja, majd alelnöke volt a Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottságának. Megszervezte a Közép- és Kelet-európai Bizottságot, amivel a kelet-európai emigránsokat próbálta összefogni. A Magyar Parasztszövetség Emigrációs Szervezete külügyi bizottságának elnöki tisztét is betöltötte. Dolgozott a Szabad Európa Rádióknak is

⁶⁵ Adorján József, kisgazdapárti politikus, 1945 után pártja országos központjában titkár, majd Intézőbizottságának tagja. 1950 tavaszán koncepciós perben elítélték. 1956-ban rehabilitálták. A forradalom alatt részt vett pártja újjászervezésében. 1956 novemberében Bécsbe emigrált, ahol a megszerveződött Független Kisgazdapárt Intézőbizottságának elnöke lett. 1957-ben a strassburgi Magyar Forradalmi Tanács, 1958-tól a Magyar Bizottság tagja volt. Emigráns éveit Ausztriában, Franciaországban és Kanadában töltötte.

⁶⁶ Király Béla, katonatiszt, a második világháború után tagja lett a Magyar Kommunista Pártnak, majd a Magyar Dolgozók Pártjának, 1949–1956 között börtönben volt. A forradalom leverése után emigrált, előbb Bécsben, utóbb Amerikában élt. Alelnöke lett a Magyar Forradalmi Tanácsnak és a Szabad Magyarország Nemzeti Képviselőinek, továbbá tagként közreműködött a Magyar Bizottság munkájában.

⁶⁷ Vidovics (Vidovits) Ferenc, volt Somogy megyei főispán, kisgazdapárti képviselő. Pártja szétzúzása idején őt is letartóztatták. Szabadlábra kerülése után 1956-ban emigrált. 1957 elején Bécsben Király Béla vezetésével megalakult a Magyar Szabadságharcos (Nemzetőr) Szövetség (később Magyar Szabadság Szövetség néven áthelyezte székhelyét New Yorkba) egyik társelnöke és ausztriai megbízottja, valamint az 1958 márciusában megalakult Magyar Bizottság 16 tagjának egyike lett.

Levéltári források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

2.2.2.	Hálózati nyilvántartó	
3.1.2.	Munka dossziék	
	M-29409	Szepesi Sándor

1956-os Intézet, Oral History Archivum (OHA)

5/1.	Révész András interjú. Készítette Hegedüs B András. 1986.
334.	Guba Dezső interjú. Készítette Abod László. 1991.
340	Szakáts Albert interjú. Készítette Neményi Mária. 1991.

Nyomtatásban megjelent források

Budapesti, 1980

Budapesti közéleti névmutató 1945–1950. Az anyagot gyűjtötte, összeállította: Halasi László. 1. köt. Budapest. Kossuth nyomda.

Budapesti, 1988

Budapesti közéleti névmutató 1945–1950. Az anyagot gyűjtötte, összeállította: Halasi László. 2. köt. Budapest, Szegedi nyomda.

Fencsik (szerk.), 1978

A világ politikai pártjai. Szerkesztette: Fencsik László. Budapest, Kossuth Könyvkiadó.

Marelyn–Vida (főszerk.), 2005

Országgyűlés almanachja. Történeti sorozat. III. kötet. 1947. szeptember 16. – 1949. április 12. Főszerkesztők: Marelyn József – Vida István. Budapest, Magyar Országgyűlés kiadása.

Munkásmozgalom-történeti, 1976

Munkásmozgalom-történeti lexikon. Budapest, Kossuth Könyvkiadó.

Strassenreiter (összeáll.), 2011

Kéthy Anna válogatott levelei (1921–1976). A bevezető tanulmányt írta, a dokumentumokat válogatta, a kötetet összeállította: Strassenreiter Erzsébet. Budapest, Napvilág Kiadó.

Vida (szerk.), 2007

Diák- és ifjúsági mozgalmak 1956–1958. Forradalom – ellenállás – megtorlás. Szerkesztette: Vida István. Budapest, Gondolat Kiadó – Nagy Imre Alapítvány.

Hivatkozott irodalom

-
- Borbándi, 1989
Borbándi Gyula: *A magyar emigráció életrajza 1945–1985*. 1. kötet. Budapest, Európa Könyvkiadó.
- Borbándi, 1996
Borbándi Gyula: *Magyarok az Angol Kertben. A Szabad Európa Rádió története*. Budapest, Európa Könyvkiadó.
- Gábor, 1998
Gábor Róbert: *Az igazi szociáldemokrácia. Küzdelem a fasizmus és a kommunizmus ellen 1944–1948*. Budapest, Századvég Kiadó.
- Gosztonyi, 1990
Gosztonyi Péter: *Föltámadott a tenger... 1956*. Budapest, Népszava Kiadó.
- Jemnitz, 1999
Jemnitz János: Presser István. In *A magyar szociáldemokrácia kézikönyve*. Főszerkesztő: Varga Lajos. Budapest, Napvilág Kiadó.
- Kádár, 1996
Kádár Zsuzsanna: A magyarországi szociáldemokrata perek története. *Múltunk*, 2. sz.
- Kádár, 1999a
Kádár Zsuzsanna: Bölcshöldi Andor. In *A magyar szociáldemokrácia kézikönyve*. Főszerkesztő: Varga Lajos. Budapest, Napvilág Kiadó.
- Kádár, 1999b
Kádár Zsuzsanna: Révész András. In *A magyar szociáldemokrácia kézikönyve*. Főszerkesztő: Varga Lajos. Budapest, Napvilág Kiadó.
- Kádár, 2013
Kádár Zsuzsanna: Kéthly Anna (1889–1976). In *Rendszerváltozások kortársa és kutatója. Tanulmánykötet Izsák Lajos 70. születésnapjára*. Főszerkesztő: Erdődy Gábor. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó.
- Lomax, 1989
Lomax, Bill: *Magyarország 1956*. Debrecen, Aura Kiadó.
- Nagy, 1984
Nagy Kázmér: *Elvesztett alkotmány. A magyar politikai emigráció 1945–1975*. Budapest, Gondolat Kiadó.
- Palasik, 2008
Palasik Mária: Kővágó József polgármester 1945–1947. In *A főváros élén. Budapest főpolgármesterei és polgármesterei 1873–1950*. Szerkesztette: Feitl István. Budapest, Napvilág Kiadó.
- Palasik, 2009

Palasik Mária: A forradalom a Műegyetemen. In *A budapesti egyetemisták és főiskolások 1956-ban. /Nagy Imre és kora. Tanulmányok, forrásközlések, V./* Szerkesztette: Némethné Dikán Nóra – Szabó Róbert – Vida István. Budapest, Nagy Imre Alapítvány – Gondolat Kiadó.

Strassenreiter, 1984

Strassenreiter Erzsébet: Bán Antal. In *Politikus pályák*. Szerkesztette: Sánta Ilona. Budapest, Kossuth Könyvkiadó.

Strassenreiter, 1999a

Strassenreiter Erzsébet: Bán Antal. In *A magyar szociáldemokrácia kézikönyve*. Főszerkesztő: Varga Lajos. Budapest, Napvilág Kiadó.

Strassenreiter, 1999b

Strassenreiter Erzsébet: Kertész Miklós. In *A magyar szociáldemokrácia kézikönyve*. Főszerkesztő: Varga Lajos. Budapest, Napvilág Kiadó.

Strassenreiter, 1999c

Strassenreiter Erzsébet: Kéthly Anna. In *A magyar szociáldemokrácia kézikönyve*. Főszerkesztő: Varga Lajos. Budapest, Napvilág Kiadó.

Strassenreiter, 1999d

Strassenreiter Erzsébet: Szélig Imre. In *A magyar szociáldemokrácia kézikönyve*. Főszerkesztő: Varga Lajos. Budapest, Napvilág Kiadó.

Strassenreiter, 2002

Strassenreiter Erzsébet: Kéthly Anna védelmében. *História*, 5–6. sz.

Varga (főszerk.), 1999

A magyar szociáldemokrácia kézikönyve. Főszerkesztő: Varga Lajos. Budapest, Napvilág Kiadó.

Varsányi, 2013

Varsányi Erika: A barikád két oldalán... Szociáldemokrata „figyelők” és megfigyeltek. II. rész. *Betekintő*, 2. sz.
http://www.betekinto.hu/2013_2_varsanyi